

JISMONIY VA AQLIY NOSOG`LOM BOLALARNI MOSLASHUV MARKAZLARIGA JOYLASHTIRISH

Maxmudova Gulnora Maxmasodiq qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo`rg`on filiali

Ijtimoiy ish yo`nalishi 3-kurs talabasi

Maxmudovagulnora93@gmail.com

Mustafoqulova Marjona To`lqin qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo`rg`on filiali

Ijtimoiy ish yo`nalishi 3-kurs talabasi

*Ilmiy raxbar: **Abbosova Maftuna Subxonovna***

Raqamli texnologiyalar va iqtisodiyot kafedrasida o`qituvchisi, P.H.D

E-mail: maftuna08011993@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada jismoniy va aqliy nosog`lomligi bo`lgan bolalarni moslashuv markazlariga joylashtirish borasidagi masalalar, shuningdek, bolaning moslashuvi va nogironligi bo`lgan bolalar uchun moslashuv markazlarining umumiy ko`rinishlari, bundan tashqari, nogiron bolalarni moslashuv markazlariga joylashtirishning huquqiy asoslari haqida so`z boradi.

Kalit so`zlar: jamiyat, yoshlar, nogironlik, ijtimoiylashuv, bola, moslashuv.

Kirish:

Ma`lumki, jamiyatimizda yoshlarning huquqiy madaniyatini shakllantirish eng avvalo huquqiy tarbiya tizimi orqali amalga oshiriladi. Bu tizimga umumiy ta`lim maktablari va oliy o`quv yurtlarida "Davlat va huquq asoslari", "Inson huquqlari" o`quv kurslarini o`qitish bilan bir qatorda ommaviy axbarot vositalari orqali huquqni targ`ib qilish, davlat va jamoat tashkilotlarining bu sohasidagi faoliyatini yoritish kabi bir qator boshqa tashkiliy shakl va vositalarni kiritish mumkin. SHuningdek, ommaviy axborot vositalari ham huquqiy bilimlarni keng yoyishda muayyan ahamiyatga ega.

Asosiy qism:

Bugungi kunda yurtimizda 18 yoshgacha bo`lgan nogiron bolalar soni 130 mingga yaqin kishini tashkil etadi. Respublikamizda, imkoniyati cheklangan bolalar o`qiydigan maxsus ta`lim muassasalarini rivojlantirishga katta e`tibor qaratilmoqda. Rahm-shafqat aktlari va muhtojlarni maqsadli qo`llab-quvvatlash mamlakat hayotining ajralmas qismiga aylanmoqda. Bundan tashqari, oila, ayollar, bolalar, yoshlar, qariyalar va nogironlar manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan, barcha Prezident farmonlarini o`z

ichiga olgan dasturiy tavsifga ega huquqiy-me'yoriy hujjatlar mavjud. O'zbekiston bolalar, alohida ehtiyojlarga muhtoj shaxslar huquq va erkinliklari sohasidagi asosiy xalqaro shartnomalar, akdlar, deklarasiyalar, konvensiyalarga qo'shildi va ular bilan hamkorlikda Davlat siyosatini amalga oshirmoqda.

Davlatimiz nogironligi bo'lgan bolalarni hamda jismoniy va (yoki) ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga moddiy yordam, maslahat yordami va boshqa yordam ko'rsatadi hamda ularni qo'llab-quvvatlaydi. Ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bola to'g'risida g'amxo'rlik qilishda imtiyozli huquq bu vazifani bajarishga qodir bo'lgan qarindoshlariga beriladi. Bolani oilaga joylashtirishning imkoniyati bo'lmagan taqdirda, uni ixtisoslashtirilgan muassasalarga joylashtirish oxirgi chora hisoblanadi.

Ijtimoiy moslashuv markazlari-aqliy, jismoniy, ruhiy jihatdan noqis bolalarga ijtimoiy xizmat ko'rsatadigan markaz hisoblanadi. Respublikamizda alohida ehtiyojli bolalar bilan korreksion talimiy-tarbiyaviy rivojlantiruvchi ishlarni olib borish, ijtimoiy jamiyatga erta moslashtirish, imkoniyatlaridan foydalanib o'z-o'ziga xizmat qila oladigan qilib voyaga yetkazish bugungi kunning dolzab masalalaridan biri hisoblanadi. Hozirgi kunda Respublikamizda 87 ta maxsus maktab va maktab-internatlar mavjud bo'lib, ushbu ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun barcha shart-sharoitlar mavjud. Ammo ko'plab sabablarga ko'ra ayrim imkoniyati cheklangan bolalar uyda yakka tartibda o'qishmoqda yoki ayrimlari esa batamom ta'limdan chetda qolib ketmoqdalar.

Bugungi kundagi eng muhim masalalardan yana biri yoshlarni pok qalbini har-xil unsur aqidalardan asrash, ularning zararli g'oyalaridan yiroq qilishdir. Qachonki, bolaning huquqiy tarbiyasi to'g'ri yo'naltirilsa, vatani haqida ongli mushohada qilishiga zamin yaratilsagina, yoshlar har qanday yot g'oyalar ta'sirini chetlab o'tishga qodir bo'ladilar.¹

Bola ijtimoiylashuvi- uni ijtimoiy hayotga tortish jarayonidir. U mazkur jamiyatga xos bo'lgan bilim, qadriyatlar, o'zini tutish namunalari tizimini o'zlashtirishda mujassamlashgan.

Bolaning ijtimoiy moslashuvi- uni ijtimoiy muhit shart-sharoitlariga faol moslashuvi jarayoni, bolaning ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'siri turi.

¹M.S.Abbosova. Ijtimoiy moslashuv markazlarida ijtimoiy ish. O'quv qo'llanma. Kattaqo'rg'on-2024.

Nogiron bolalar uchun moslashish markazlarining umumiy ko'rinishi:

1. Jismoniy va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni moslashish markazlariga joylashtirish ularning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish uchun maxsus parvarish va qo'llab-quvvatlash imkonini beradi.

2. Ushbu markazlar nogiron bolalar uchun turli sohalarda o'z ko'nikmalarini rivojlantirish va rivojlantirish uchun xavfsiz va inklyuziv muhitni taklif etadi.

3. Har tomonlama rivojlanish va individuallashtirilgan parvarish rejalariga e'tibor qaratgan holda, moslashuv markazlari nogiron bolalar uchun hayot sifatini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarni moslashish markazlariga joylashtirishda qiyinchiliklar mavjud ular:

- Jismoniy va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni moslashish markazlariga joylashtirish ko'plab muammolarni keltirib chiqaradi. Muhim muammolardan biri jismoniy nogiron bolalarni o'ziga xos ehtiyojlari va talablari tufayli joylashtirishdagi qiyinchilikdir.

- Moslashuv markazlarida jismoniy nogiron bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish uchun zarur resurslar va jihozlar yetishmasligi mumkin. Bu ularning rivojlanishi va farovonligiga to'sqinlik qiladigan etarli darajada g'amxo'rlik va qo'llab-quvvatlashga olib kelishi mumkin.

- Jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarni joylashtirish uchun moslashuv markazlarining infratuzilmasi va xizmatlarini yaxshilashga harakat qilish kerak. Bu ularning qulay muhitda rivojlanishi uchun zarur bo'lgan g'amxo'rlik va qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi.

Bolaning ijtimoiy moslasha olmasligi- ijtimoiy muhit shart-sharoitlariga muvaffaqiyatli moslashishga qarshilik qiladigan undagi ijtimoiy ahamiyatga ega xislatlarning yo`qolib ketishi yoki shakillanmasligi jarayoni.²

Jismoniy va aqliy zaif bolalarni moslashish markazlariga joylashtirish muhim axloqiy mulohazalarni keltirib chiqaradi. Bu bolalarning farovonligi va qadr-qimmatini ta'minlash juda muhimdir. Ularni joylashtirish bo'yicha qarorlar ularning shaxsiy ehtiyojlari va afzalliklarini hisobga olgan holda ehtiyotkorlik bilan qabul qilinishi kerak. Bolaning eng yaxshi manfaatlari doimo birinchi navbatda bo'lishi kerak. Oxir oqibat, nogiron bolalarni moslashish markazlariga joylashtirishdan maqsad, ularning rivojlanishi va baxtli hayot kechirishi uchun zarur bo'lgan yordam va resurslar bilan ta'minlash bo'lishi kerak. Bundan tashqari jismoniy va aqliy rivojlanishida nuqsoni

² B.T.Qodirova. Bolalarning ijtimoiy moslashuvi. O`quv qo`llanma. Toshkent "Innovatsiya-Ziyo" 2021.

bo'lgan bolalarni moslashish markazlariga joylashtirish har tomonlama puxta o'ylashni talab qiladi. Ota-onalar va vasiylar o'z farzandlarining ehtiyojlarini himoya qilish orqali joylashtirish jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Atrof-muhit bolaning o'sishi va rivojlanishi uchun mos bo'lishini ta'minlash uchun ular pedagoglar va ijtimoiy xodimlar bilan yaqindan hamkorlik qiladilar. Ota-onalarning ishtiroki inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishga yordam beradi. Ota-onalar va vasiylar joylashtirish jarayonida faol ishtirok etib, farzandining moslashuv markazida rivojlanishi uchun zarur bo'lgan g'amxo'rlik va yordamni olishini ta'minlashi mumkin.

Jismoniy va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni moslashuv markazlariga joylashtirish ularning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish uchun ixtisoslashtirilgan parvarish va qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi. Bundan tashqari, ushbu markazlar jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarda shaxsiy reabilitatsiya dasturlari va ta'lim imkoniyatlari orqali mustaqillikni rivojlantirishga qaratilgan. SHuningdek tarbiyalanuvchi muhitni yaratish va moslashtirilgan yordamni taklif qilish orqali bolalarga qiyinchiliklarni engib o'tishga va kundalik hayotlarida muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

Jismoniy va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni moslashish markazlariga joylashtirishning huquqiy jihatlar mavjud:

- Jismoniy va ruhiy nogiron bolalarni moslashish markazlariga joylashtirish murakkab huquqiy muammolarni keltirib chiqaradi. Huquqiy jihatlar bolalar huquqlariga e'tibor qaratadi va ularga to'g'ri g'amxo'rlik va qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi.

- Moslashish markazlariga joylashtirishda ishtirok etayotgan bolalarning manfaatlarini himoya qilish uchun qat'iy ko'rsatmalarga rioya qilish kerak. Qonunlar ushbu zaif shaxslarni qabul qilish, davolash va monitoring qilish tartiblarini belgilaydi.

- Moslashish markazlarida nogiron bolalarning farovonligini ta'minlashda huquqiy nazorat muhim ahamiyatga ega. Hokimiyat ularning huquqlari, qadr-qimmatini hamda sifatli xizmat va ta'lim olish imkoniyatini ta'minlovchi qonunlarni qo'llab-quvvatlashi kerak.

Xulosa:

Xulosa qilib aytsak, Jismoniy va aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni moslashish markazlariga joylashtirish ularning har tomonlama rivojlanishi va sog'lom bo'lishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu markazlar har bir bolaning o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirilgan holda maxsus parvarish va yordam ko'rsatilishi lozim. Moslashuv markazlari sog'liqni saqlash sohasi mutaxassislari, o'qituvchilar va jamiyat a'zolari bilan hamkorlik qilish orqali nogiron bolalar o'sib-ulg'ayishi va o'z salohiyatini

to'liq ro'yobga chiqarishi uchun muhim bo'lgan tarbiyaviy muhitni yaratishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Zero, "Ma'lum bir shaxs intellektual fikrlash salohiyatiga ega bo'lishi uchun ijtimoiylashuv bosqichidan o'tishi, ya'ni u yoshlikdan ijtimoiy munosabatlar tizimida faol ishtirok etishi kerak".³

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abbosova.M.S. Jamiyat ijtimoiy muhitini yangilashga sog'lom ma'naviy raqobatning ta'siri. Monografiya. – Samarqand: "Fan bulog'i" nashriyoti, 2023-yil, 112-bet.
2. Abbosova.M.S. Ijtimoiy moslashuv markazlarida ijtimoiy ish. O`quv qo`llanma. Kattaqo`rg`on-2024.
3. Qodirova.B.T. Bolalarning ijtimoiy moslashuvi. O`quv qo`llanma. Toshkent "Innovatsiya-Ziyo". 2021-y.
4. Vaxabov.A.V. Ijtimoiy ish va ijtimoiy ta`minotga kirish. Toshkent, "Iqtisodiy-moliya", 2018-y.

³ M.S.Abbasova. Jamiyat ijtimoiy muhitini yangilashga sog'lom ma'naviy raqobatning ta'siri. Monografiya. – Samarqand: "Fan bulog'i" nashriyoti, 2023-yil, 112-bet.